

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Кирилка Симеонова Тагарева**- ръководител на катедра Психология на Пловдивски университет “Паисий Хилендарски“,

на дисертационния труд на **Мария Апостолос Лагоникаки**

на тема: „**Ръкост и латерализация на вниманието в детска възраст**“, за присъждане на образователна и научна степен „**доктор**“

в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология, област „Педагогическа и възрастова психология“

Със заповед № 560/22.03.2023 г. на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“ Благоевград (ЮЗУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Ръкост и латерализация на вниманието в детска възраст“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, област Педагогическа и възрастова психология. Автор на дисертационния труд е Мария Апостолос Лагоникаки – докторантка към катедра „Психология“ с научен ръководител проф. д-р Иванка Василева Асенова.

Представеният дисертационен труд е с обем от 143 стандартни страници, обособени в увод, три глави, обобщение, изводи, приноси, библиография и приложения. Библиографската справка включва 246 източника на латиница, които са основополагащи теоретични публикации по темата и обзор на различни изследвания по избраната проблематика. В изложението са включени 36 таблици и 23 фигури с резултати от изследването.

Дисертационният труд на Мария Апостолос Лагоникаки е посветен на ръкостта и латерализацията на вниманието при децата от предучилищна възраст. Проблемът е значим и актуален в научно и научно-приложно отношение. Актуалността се изразява в опита да се постигне едно по-разширено разбиране за развитието на детето, за връзката „ръкост-латерализация на вниманието“. Значимостта на изследването се засилва и от факта, че е отнесено към периода на предучилищна възраст, който е сензитивен по отношение на развитието на тези процеси. В приложен аспект актуалността на темата се открива в търсенето на пътища за подобряване на зрительно-пространствено възприятие преди тръгване на училище. От тази позиция трябва да оценим разработката на представения дисертационен труд като съществен принос към изследователската практика в областта на възрастовата и специалната психология. Основната цел, която си поставя Мария Лагоникаки, е изследване на ефектът на ръкостта върху развитието на

асиметриите в зрителното пространствено внимание в детството. Проучването е насочено към изучаване на връзката между ръкостта и функциите за зрителното възприятие, както и потенциалното влияние на мануалните фактори върху зрително-моторното разполовяване при типично развиващи се деца. Специфичните задачи са обвързани с възрастта и с влиянието на пола, които конкретизират насоките в изследването и позволяват формулирането на девет хипотези.

Използваните методи за изследване са в съответствие с поставената цел. Мария Лагоникаки избира да приложи три изследователски инструмента:

1. Перформансен тест за оценка на ръкостта. Тестът включва 10 мануални активности, като например хвърляне на топка, сресване, вземане на предмет, махане за сбогом, отваряне/затваряне на цип, поставяне на очила в калъф, пиене на вода от чаша, отвиване на капачка на бутилка. Всяка активност е оценена като лява = -1 или дясна = +1.
2. Задача за разполовяване на линия с лява и дясна ръка.
3. Ландмарк тест с предварително разполовени линии в различни конфигурации.

Хипотезите са проверени по емпиричен път и отразяват връзките между ръкостта и функциите на зрителното възприятие/внимание и потенциалното влияние на двигателните (мануалните) фактори върху зрително-мануалната бисекция при деца с типично развитие.

Направените от дисертантката изводи са логическо следствие от получените резултати.

Научно-приложните приноси в дисертационния труд се заключават в провеждането на оригинално проучване на ръкостта и латерализацията на вниманието в предучилищна възраст. Приемам научните приноси, които отговарят на съдържанието на дисертационния труд и се заключават в следното:

1. На базата на осъществен теоретичен анализ са интерпретирани съвременни схващания за ръкостта, детерминиращите я фактори и връзката ѝ с пространствената латерализация.

2. Представен е систематичен обзор на съвременните възгледи за вниманието в различни теоретични перспективи, с акцент върху латерализацията на пространственото внимание и методите за неговото изследване.

3. Проведено е оригинално емпирично проучване в научното поле на изследваната проблематика в Гърция относно връзката „преценка-разполовяване“ и нейната детерминираност от факторите възраст, ръкост и пол при деца от предучилищна възраст.

4. Предоставени са нови доказателства, че патернът на ръкостта (мануално предпочитание) претърпява промяна в развитието през предучилищната възраст и полът

модулира траекторията му, с по-бърза промяна в развитието при момчетата, отколкото при момчетата.

5. Предоставено е ново доказателство, че на групово ниво децата на възраст 3-6 години проявяват лека грешка наляво на при изпълнение на Ландмарк теста и че възрастта, полът и ръкостта имат лек модулиращ ефект върху патерна на изпълнение на задачата.

6. Предоставено е ново доказателство, че възрастта и ръкостта, но не и полът, имат слаб модулиращ ефект върху изпълнението на Ландмарк теста през периода на предучилищна възраст.

8. Предоставено е ново доказателство, че изпълнението на задачата за разполовяване на линии претърпява развитийна промяна в предучилищна възраст и ръкостта, но не и полът, слабо модулира траекторията ѝ.

9. Предоставени са нови доказателства, че способността за зрително-пространствено възприятие значимо се подобрява в предучилищна възраст и че полът, но не и ръкостта, има значим модулиращ ефект, с по-бързи промени в развитието при момчетата, отколкото при момчетата.

10. Предоставено е ново доказателство, че ръкостта, но не и възрастта и пола, има модулиращ ефект върху патерна на връзката преценка-разполовяване в периода на предучилищна възраст.

11. Резултатите от проведеното изследване сочат, че задачата за разполовяване на линии и Ландмарк теста са подходящи за изследване на латерализацията на зрителното пространствено внимание при типично развиващи се деца в предучилищна възраст и могат да се прилагат от психолози, педагози, възпитатели, педиатри и др. специалисти, възпитаващи деца от предучилищна възраст.

12. Резултатите от настоящото изследване могат да бъдат приложени при разработването на обучителни програми за подобряване на параметрите на зрителното пространствено възприятие и зрителното пространствено внимание, и за улесняване на процеса на тяхната латерализация

Резултатите от изследването имат значимост за науката и практиката. Те имат теоретическо значение за по-задълбочено разбиране на ръкостта и вниманието в детска възраст. Резултатите и изводите биха могли да послужат като основа за внедряване на психокорекционни практики и здравни стратегии, насочени към хармонично психическо развитие на децата преди постъпване в училище.

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантката Мария Апостолос Лагоникаки притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на **Мария Апостолос Лагоникаки** в област на висше образование: Социални, стопански и правни науки, професионално направление Психология, научна област Педагогическа и възрастова психология.

18.04.2023г.

Изготвил становището:

/доц. д-р Кирилка Тагарева/

OPINION

by Assoc. Dr. **Kirilka Simeonova Tagareva** - head of the Department of Psychology at Plovdiv University "Paisiy Hilendarski",

dissertation of **Maria Apostolos Lagonikaki**

on the topic: "**Handedness and Lateralization of Attention in Childhood**", for the award of an educational and scientific degree "**PhD**"

in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.2 Psychology, field "Pedagogical and age psychology"

By order No. 560/22.03.2023 of the Rector of the Southwest University "Neofit Rilski" Blagoevgrad (SSU), I have been appointed as a member of the scientific jury to ensure a procedure for the defense of a dissertation on the topic: "Handedness and lateralization of attention in childhood age" for acquiring the educational and scientific degree 'doctor' in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.2. Psychology, field of Pedagogical and Age Psychology. The author of the dissertation is Maria Apostolos Lagonikaki, a doctoral student at the Department of Psychology, supervised by Prof. Dr. Ivanka Vasileva Asenova.

The presented dissertation has a volume of 143 standard pages, divided into an introduction, three chapters, summary, conclusions, contributions, bibliography and appendices. The bibliographic reference includes 246 sources in Latin, which are fundamental theoretical publications on the subject and an overview of various studies on the selected issue. The exhibition includes 36 tables and 23 figures with research results.

Maria Apostolos Lagonikaki's dissertation is devoted to handedness and lateralization of attention in preschool children. The problem is significant and topical in a scientific and scientific-applied sense. The actuality is expressed in the attempt to achieve a more extended understanding of the child's development, of the "hand-lateralization of attention" connection. The significance of the study is also enhanced by the fact that it is related to the period of preschool age, which is sensitive in terms of the development of these processes. In an applied aspect, the topicality of the topic is found in the search for ways to improve visual-spatial perception before starting school. From this position, we must evaluate the development of the presented dissertation work as a significant contribution to research practice in the field of age and special psychology. The main goal that Maria Lagonikaki sets for herself is the study of the effect of handedness on the development of asymmetries in visuospatial attention in childhood. The study aimed to study the relationship between handedness and visual perception functions, as well as the potential influence of manual factors on visual-motor bisection in typically developing children. The specific tasks are related to age and the influence of gender, which specify the directions in the study and allow the formulation of nine hypotheses.

The research methods used are in accordance with the set objective. Maria Lagonikaki chooses to apply three research tools:

1. Performance test for assessing handedness. The test includes 10 manual activities, such as throwing a ball, brushing hair, picking up an object, waving goodbye, opening/closing a zipper, putting glasses in a case, drinking water from a glass, unscrewing a bottle cap. Each activity was scored as left = -1 or right = +1.

2. Left-hand and right-hand line bisection problem.

3. Landmark test with pre-bisected lines in different configurations.

The hypotheses were tested empirically and reflect the relationships between handedness and visual perception/attention functions and the potential influence of motor (manual) factors on visual-manual bisection in typically developing children.

The conclusions drawn by the doctoral student are a logical consequence of the obtained results.

The scientific-applied contributions of the dissertation work consist in conducting an original study of handedness and lateralization of attention in preschool age. I accept the scientific contributions that correspond to the content of the dissertation work and conclude in the following:

1. On the basis of a theoretical analysis, modern concepts of handedness, its determining

factors and its relationship with spatial lateralization have been interpreted.

2. A systematic review of modern views on attention in various theoretical perspectives is presented, with an emphasis on the lateralization of spatial attention and methods for its research.

3. An original empirical study was conducted in the scientific field of the researched problematic in Greece regarding the relationship "judgment-halving" and its determination by the factors of age, handedness and gender in preschool children.

4. New evidence is provided that the pattern of handedness (manual preference) undergoes developmental change across preschool age and gender modulates its trajectory, with more rapid developmental change in girls than in boys.

5. New evidence is provided that, at the group level, 3-6 year olds show a slight leftward bias on the Landmark Test and that age, gender, and handedness have a slight modulating effect on the pattern of task performance.

6. New evidence is provided that age and handedness, but not gender, have a weak modulating effect on Landmark Test performance during the preschool period.

8. New evidence is provided that line bisection task performance undergoes developmental change in preschool and handedness, but not gender, weakly modulates its trajectory.

9. New evidence is provided that visuospatial ability significantly improves in preschool and that gender, but not handedness, has a significant modulatory effect, with faster developmental changes in girls than in boys.

10. New evidence is provided that handedness, but not age or gender, has a moderating effect on the pattern of the judgment-bisection relationship in the preschool period.

11. The results of the conducted research indicate that the line bisection task and the Landmark test are suitable for studying the lateralization of visuospatial attention in typically developing preschool children and can be applied by psychologists, educators, pediatricians, etc. . specialists educating children of preschool age.

12. The results of the present study can be applied in the development of training programs to improve the parameters of visual spatial perception and visual spatial attention, and to facilitate the process of their lateralization

The results of the research have significance for science and practice. They have theoretical implications for a deeper understanding of handedness and attention in childhood. The results and conclusions could serve as a basis for the implementation of psychocorrective practices and health strategies aimed at the harmonious mental development of children before entering school.

Conclusion

The dissertation shows that the doctoral student Maria Apostolos Lagonikaki possesses in-depth theoretical knowledge and professional skills, demonstrating qualities and skills for independent conduct of scientific research.

Due to the above, I confidently give my **positive** assessment of the conducted research, presented by the above-reviewed dissertation work, abstract, achieved results and contributions, and I propose to the honorable scientific jury to award the educational and scientific degree "doctor" to **Maria Apostolos Lagonikaki** in the field of higher education: Social, economic and legal sciences, professional direction Psychology, scientific field Pedagogical and age psychology.

18.04.2023 Prepared the opinion:

/ Assoc. Dr. Kirilka Tagareva/